

天下

Kina i verden

D E N N Y V E R D E N

TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2008

Dødsstraf og tortur i Kina i et menneskeretligt perspektiv

Indledning

Formålet med denne artikel er at sætte fokus på nogle af de problemer, som dødsstraf og tortur i Kina – og andre steder – giver i forhold til menneskerettighederne, som de er kommet til udtryk i Verdenserklæringen fra 1948 og nogle af de deraf afledede FN konventioner. Det gælder især konventionerne om henholdsvis borgerlige og politiske rettigheder (Covenant on Civil and Political Rights, CCPR) fra 1976 og mod tortur (Convention Against Torture, CAT) fra 1987. Spørgsmålet er, om konventionerne og andre tiltag fra det internationale samfunds side sammen med nationale kinesiske tiltag kan være med til at begrænse og forhåbentligt helt standse de krænkelser, som sker i dag?

Kina har underskrevet Verdenserklæringen og tiltrådt de to nævnte konventioner, men som i mange andre tilfælde er ét tiltrædelse, noget andet er en effektiv implementering.

For at forklare, hvorfor man kan tale om krænkelser, vil indledningsvist blive gennemgået, hvorledes dødsstraf og tortur bliver behandlet og defineret i de internationale instrumenter til beskyttelse af menneskerettighederne – samt hvorledes kinesisk ret behandler de samme rettigheder. I denne sammenhæng vil nogle tal desuden anskueliggøre, i hvilket omfang de omhandlede krænkelser finder sted.

Internationale menneskeretsinstrumenter og definitioner

I de Forenede Nationers Verdenserklæring om Menneskerettigheder fra 1948, art. 3, står kort og godt:

“Enhver har ret til liv, frihed og personlig sikkerhed”.

Verdenserklæringen havde til hensigt at formulere nogle moralske ideer og visioner om rettigheder, som skulle beskytte det enkelte menneske mod

magthaverne eller staten eller – sagt med andre ord – skulle udtrykke respekt for mennesket. Erklæringen skal selvsagt læses med tanke på den netop afsluttede Anden Verdenskrig og de uhyrligheder, som her blev begået over for mennesker. Verdenserklæringen er en udtalelse, ikke en bindende konvention, vedtaget af generalforsamlingen i de Forende Nationer, som Kina er medlem af. Kina var desuden også repræsenteret i den arbejdsgruppe, som i sin tid formulerede Verdenserklæringen. Artikel 3 i erklæringen tages almindeligvis som udtryk for, at forudsætningen for at tale om menneskerettigheder er selve livet: Hvis en stat finder det lovligt at tage et menneskes liv, fordi det har overtrådt en af dens love, er det meningsløst at tale om menneskerettigheder (Foighel 1999).

I samme erklæring, artikel 5, findes endvidere et forbud mod tortur:

“Ingen må udsættes for tortur eller for grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling”.

Efter 1948-erklæringen gik man i FN videre med at formulere udkast til konventioner om menneskerettigheder, således at staterne ved at tiltræde og ratificere disse ville påtage sig bestemte retlige forpligtelser. I 1966 vedtog generalforsamlingen to konventioner om menneskerettigheder, den ene vedrører borgerlige og politiske rettigheder, CCPR, den anden økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, ESCR. De trådte begge i kraft i 1976.

Ifølge art. 6, stk. 1 i CCPR har ethvert menneske *“en naturgiven ret til livet. Denne ret skal beskyttes ved lov. Ingen må vilkårligt berøves livet”*. I samme artikel, stk. 2, står der endvidere: *“I lande, som ikke har afskaffet dødsstraffen, må en dødsdom kun idømmes for de groveste forbrydelser...”* Dette betyder, at dødsstraf ideelt set er afskaffet, men at dette realistisk set ikke er muligt lige her og nu. CCPR indeholder ikke nogen definition af, hvad der skal forstås ved *“de groveste forbrydelser”*, og det er et udtryk, som kan fortolkes på mange måder – og bliver det! Almindeligvis anses de groveste forbrydelser dog for at være forbrydelser mod liv og legeme.

I artikel 7 i CCPR – som delvist er en gentagelse af Verdenserklæringens ovennævnte artikel 5 med den tilføjelse, at *“I særdeleshed må ingen uden sit frit afgivne samtykke underkastes medicinske eller videnskabelige eksperimenter”* – gøres forbuddet mod tortur til en bindende konventionsforpligtelse. Det fremgår af art. 4, stk. 2, i CCPR, at torturforbuddet, ligesom i øvrigt bl.a. retten til livet (art. 6), er absolut og ikke kan fraviges, heller ikke i forbindelse med *“offentlige nødstilstand(e)”*. Et vigtigt element, som også går igen i senere FN-konventioner om menneskerettigheder (herunder CAT), er de deltagende staters forpligtelse til at rapportere til en komité om de foranstaltninger, de har truffet til gennemførelse af de i konventionen anerkendte rettigheder (art. 40).

Første valgfri protokol til CCPR (i kraft 1976) giver enkeltpersoner mulighed for at indbringe og få behandlet krænkelser fra den pågældende deltagerstats side. Den anden valgfri protokol (i kraft 1991) forpligter de deltagende stater til at afskaffe dødsstraf, hvilket ses *“som et bidrag til at forøge menneskeverdighed og videreudvikle menneskerettighederne”*.

Kina har underskrevet CCPR i 1998, men endnu ikke ratificeret den (eller de valgfri protokoller). Det forventes, at Kina ved ratificeringen, som efter forlydender er under forberedelse, vil tage diverse forbehold: At dødsstraf ikke kan afskaffes på nuværende tidspunkt under henvisning til landets sociale og økonomiske udvikling, samt at forbuddet i art. 7 ikke skal omfatte anvendelse af dødsstraf. Til sammenligning vil dette vil være på linie med USAs forbehold i forbindelse med ratificeringen i 1992 (Albrecht 2006).

I FNs Torturkonvention fra 1987, “Konventionen om tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf” defineres tortur i artikel 1 som:

“...enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en tredjemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller en tredjemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at skræmme eller lægge tvang på ham eller en tredjemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentligt ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse...” .

Artikel 15 fastsætter endvidere:

“Enhver deltagende stat skal sikre, at enhver udtalelse, om hvilket det er fastslået, at den er afgivet som følge af tortur, ikke kan påberåbes som bevis i nogen proces, undtagen mod en person, der er tiltalt for tortur, som bevis for at udtalelsen er afgivet”

Kina har underskrevet og i 1988 ratificeret CAT og har som deltagende stat indtil nu afgivet fire landerapporter (den sidste i februar 2006) til FNs torturkomité.

Dødsstraf i Kina

I Kina bruger man dødsstraf. I den seneste straffelov fra 1997 findes 68 overtrædelser, som angiver dødsstraf som en mulig sanktion sammen med andre muligheder, som lange fængselsstraffe på ikke under 10 år. Af disse

68 overtrædelser vedrører 7 forbrydelser til fare for statens sikkerhed; 14 forbrydelser mod statens militære eller forsvarrets interesser; 14 forbrydelser, der udgør en fare for den offentlige sikkerhed; 16 forbrydelser, der forstyrrer den økonomiske orden; 8 forbrydelser, der forhindrer administrationen af den offentlige orden; 5 forbrydelser, der krænker borgernes personlige og demokratiske rettigheder; 2 forbrydelser vedrørende underslæb og bestikkelse og 2 forbrydelser mod ejendomsretten. Det er, sammenlignet med andre lande, et meget stort antal forbrydelser, der kan medføre dødsstraf (Hu Yunteng 2003). Særligt er det også, at ikke blot forbrydelser mod liv og legeme, f.eks. drab og vold med døden til følge, men også f.eks. økonomisk kriminalitet, kan medføre dødsstraf.

Et nyligt eksempel herpå er dødsdommen over og eksekutionen af den tidligere leder af State Food and Drug Administration (svarer til en fælles Fødevarer- og Sundhedsstyrelse), Zheng Xiaoyu, som i 2007 blev dømt til døden for korrupsion og forsømmelse i tjenesten, bl.a. for at have modtaget 6,5 mio. yuan (svarende til 850.000 USD) i bestikkelse mod at godkende hundredevis af medicinalvarer, hvoraf mange siden har vist sig at være virkningsløse eller direkte skadelige. Mange mennesker i Kina døde efter indtagelse af medicinen. Da skandalen kom frem i 2005, blev han afskediget og dømt til døden (efter appel til Højesteret) og henrettet i juli 2007, jf. Reuters-Beijing/The Peoples Daily. Medvirkende til dommens udfald var måske også, at der fra udlandets side var rejst tvivl om standarden af fødemidler fra Kina, hvilket ville skade Kinas eksport. Det fremgår af avisartiklen, at dommen skulle have en afskrækkende virkning på kinesiske myndigheder. Det var første gang siden år 2000, at en leder på dette niveau blev henrettet.

Der findes imidlertid også bestemmelser i den kinesiske straffelov, der begrænser anvendelsen af dødsstraf (Hu Yunteng 2003). Straffelovens artikel 48 fastslår, at dødsstraf kun skal anvendes ved "*ekstremt alvorlige forbrydelser*", og dette stemmer for så vidt meget godt med CCPRs bestemmelse i art. 6 om, at anvendelse bør begrænses til "*de mest alvorlige forbrydelser*". Men praksis viser, at det kinesiske retssystemets fortolkning heraf ligger langt fra vestlige og internationale standarder, idet dødsstraf tillige anvendes ikke blot, som nævnt, i økonomiske sager, men også i andre sagsstyper som smugling, pengefalsk, tyveri, organiseret prostitution og i alvorligere narkosager (Bingzhi et al. 2004). En anden vigtig begrænsning er ikke-anvendelse af dødsstraf over for børn og unge under 18 år samt gravide kvinder (art. 49), der for børns vedkommende stemmer overens med Konventionen om Børns Rettigheder fra 1989.

Andre begrænsninger i brugen af dødsstraf er omstændighederne ved forbrydelsen (motiv eller form kan udgøre formildende omstændigheder), minimumsgrænser i sager vedrørende økonomisk kriminalitet og narko, samt den tiltaltes hjælp til opklaring af sagen ved egen tilståelse eller angivelse af medgerningsmænd.

Begrænsningerne i brugen af dødsstraf lægger op til et vidt skøn fra rettens side, hvilket giver mulighed for en meget forskellig praksis, idet sager om dødsstraf behandles ved de provinsielle underretter. Det er derfor et klart fremskridt mod større retssikkerhed forstået som lige straf for lige forbrydelse – dvs. lighed for loven – og forudsigelighed, at en nylig reform bestemmer, at alle dødsdomme fremover skal godkendes af Højesteret, hvilket tillige forventes at føre til en formindskelse i antallet af dødsdomme.

Henrettelsesmetoden i Kina er skydning, men der er også åbnet op for henrettelse ved giftindsprøjtning.

Omfanget af anvendelsen af dødsstraffe

Antallet af dødsstraffe behandles i Kina som en statshemmelighed, og der findes derfor ikke officielle tal herom. Amnesty International (AI) har i deres seneste rapport fra april 2008 sat Kina på førstepladsen på listen over lande, der anvender dødsdomme. Kina henrettede således med sikkerhed 470 personer i 2007. Tallet er ifølge AI et absolut minimum baseret på dokumenterbare, offentlige informationer om henrettelser, men anslås ifølge uofficielle rapporter og kilder af AI til at være langt højere, nemlig omkring 6000 i 2007. Næst efter Kina kommer (her er kun taget de seks øverste lande med) Iran med 317 henrettelser, Saudi-Arabien med mindst 143, Pakistan med mindst 135 og USA med 42, samt Iraq med mindst 33. Til yderligere sammenligning så tallene i 2006 således ud: min. 1010 (Kina), 177 (Iran), 82 (Pakistan), min. 65 (Iraq), 65 (Sudan) og 53 (USA). Der er sandsynligvis sket en markant tilbagegang i antallet af henrettelser i Kina fra 2006 til 2007, hvilket bl.a. tilskrives den ovennævnte Højesteretsgodkendelse.

Max Planck Instituttet i Freiburg gennemførte i 2006 en empirisk undersøgelse af dødsstraffe i Kina. I mangel af officielle statistikker over dødsstraffe måtte de bygge deres materiale på interviews med forsvarere og på analyse af sagsdokumenter fra fire steder i Kina, hvorimod en mere spredt og tilfældig indsamling af sager ikke var mulig (Albrecht et al. 2006).

Tortur i Kina

Som nævnt har Kina underskrevet og ratificeret FN's torturkonvention. Ikke desto mindre er det et faktum, at tortur stadig anvendes i det kinesiske retssystem, især i forbindelse med anholdelser og afhøringer, varetægtsfængsling, i fængsler samt i forbindelse med administrative frihedsberøvelser i såkaldte arbejdslejre. Torturen udøves af lovens håndhævere, politi- og fængselsbetjente og andre personalegrupper.

Som begrundelse for, at tortur stadig finder sted, anføres, at Kina har en lang tradition for at forsøge at fremtvinge tilståelser i retssager ved tortur, idet det er hurtigere og nemmere end efterforskning i kriminelle sager (se bl.a. Xin Chunying og Ge Mingzhen 2003).

Allerede en af oplysningstidens store filosoffer, Cesare Beccaria, sagde i 1764, at "tortur som led i efterforskningen af en forbrydelse – var et sikkert middel til at lade stærke forbrydere gå fri, mens man dømte uskyldige, men svagere personer". Dette har man også måttet sande i Kina. Som f.eks. i sagen om politimanden Du Peiwu, der blev dømt til døden for at have slået sin kone og hendes elsker ihjel, hvorefter en bande blev anholdt og tilstod, at de have begået drabene, jf. China Morning Post, 6. august 2001. Du Peiwu havde fået udsat sin dødsdom i to år efter en særlig bestemmelse, der giver mulighed for forbedring af den dømte og ændring af dødsstraffen til fængselsstraf, men var tydeligt blevet skadet af den tortur, han havde været udsat for. Han modtog erstatning, mens de implicerede politimænd blev straffet. Denne sag førte til offentlig diskussion i Kina af anvendelsen af tortur i forbindelse med tilståelser.

Kina har lovgivningsmæssigt i årene siden ratifikationen gjort meget for at leve op til sine forpligtelser i henhold til torturkonventionen. Der er i Grundloven regler for bl.a. beskyttelse af borgernes værdighed. Positive ændringer findes også i lov om strafferetspleje, som blev revideret i 1997, hvor der nu bl.a. findes regler om offentlighed i retsvæsenet, indførelse af princippet om uskyldsformodningen, hvorefter ingen må anses for skyldige, før de er dømt – hvilket hænger sammen med retten til ikke at udtale sig – og regler, som giver ret til en forsvarer på et tidspunkt, som dog stadig ligger efter de indledende politiafhøringer. Også i straffeloven fra 1997 er der sket forbedringer: princippet om *nulla poena sine lege* [ingen straf uden lov] og regler om straf af statsansatte, der har udført tortur i forbindelse med deres embede. Men også andre love for dommere, anklagere og politiet, fængselsvæsenet, varetægtsinstitutioner og politiets brug af våben og andre magtmidler samt regler om erstatning ved overgreb fra statsansattes side.

Problemet er, at mange regler ikke efterkommes, muligvis fordi de, der skal anvende dem, mangler kendskab til reglerne, og tortur derfor stadig finder sted over for mistænkte og kriminelle. Xin Chunying og Ge Mingzhen giver følgende forklaringer herpå: 1) Den dårlige uddannelse af politiet, som er ansvarlig for langt de fleste tilfælde af tortur. Uanset at der er blevet oprettet tilsynsorganer og at polititjenestemænd kan blive straffet for den vold, de har forvoldt, har dette ikke haft den ønskede virkning. Dette hænger uden tvivl sammen med 2) At politiets indsats bedømmes på det antal sager, der er opklaret i løbet af året. Derfor udøves tortur oftere i forbindelse med afhøringer sidst på året end i begyndelsen af året. 3) At de regler, der kriminaliserer tortur, kun gælder for statsansatte, og at mange andre personalegrupper udfører politiarbejde og i den forbin-

delse udøver tortur, uden at de kan blive straffet for det; samt 4) Den utilstrækkelige uddannelse og information om forbuddet mod tortur. I denne forbindelse kan det nævnes, at art. 10 i CAT foreskriver, at der skal foranstaltes uddannelse og information til det relevante personale for at forebygge anvendelsen af tortur. Dette er endnu ikke sket i tilstrækkeligt omfang, hvilket hænger sammen med, at uddannelse og information om menneskerettigheder i Kina generelt er utilstrækkelig.

Baggrunden for anvendelsen af tortur og dødsstraf i Kina

Når man skal vurdere betydningen og anvendelsen af dødsstraf og tortur i Kina, skal man huske på, at landsdækkende straffelov og -proces er forholdsvise ny foreteelser, som blev til ved lovreformerne i og efter 1979, samt at en egentlig gennemførelse af reglerne forudsætter information og uddannelse, som når ud til alle aktørerne i straffeprocessen.

“Slå kyllingen ihjel for at advare aberne” siger et kinesisk ordsprog. Betydningen heraf er, at man indimellem må ofre det mindre eller den enkelte for at advare de mange – afskrækkelselementet er klart. En anden ofte anvendt begrundelse for straf er hævnmotivet hos befolkningen – lige for lige, et liv for et liv – som skal forebygge selvtægt. Regeringens talskvinde, Jiang Yu, har ifølge ABC News den 16/4 2008 udtalt, at flertallet i befolkningen støtter anvendelsen af dødsstraf og ikke ville acceptere, at den blev afskaffet.

Ifølge Hans-Jörg Albrecht er der imidlertid ikke bevis for formodningen om den afskrækkende effekt af dødsstraf. Han mener, at lange fængselsstraffe vil have mindst samme præventive virkning, at dødsstraffe ikke er i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet, som gælder alle vegne inden for strafferet og -proces, samt at midlet anvendes i for stor udtrækning og i det mindste burde begrænses til “de mest alvorlige forbrydelser”, som det f.eks. formuleres i CCPR (Albrecht 2006).

Hvorom alting er, så har Kina mangeårige traditioner for hårde straffe, idet også fængselsstraffene er forholdsvist lange. Dette kan finde sin begrundelse i et retssystem, der har sit udgangspunkt i konfucianismen, som lægger vægt på statens funktion som moralsk opdrager (Chen Jianfu 2008). Ved at fastholde de lange fængselstraffe sikrer man sig, at de dømte bliver så gamle, at de sandsynligvis ikke vil gentage deres brøde.

Anvendelse og anerkendelse af tortur er i øvrigt ikke noget enkeltstående kinesisk fænomen, påpeges det af Xia Yong i “How to Eradicate Torture”, det kender man også fra Vesten, men når det fastholdes i Kina, må det ses ud fra en utilitaristisk tankegang, idet det sker ud fra samfundets interesse i at bekæmpe og opklare forbrydelser. Altså tilbage til kyllingen og aberne!

Hvad kan man gøre ved det? Internationale og nationale tiltag

FNs generalforsamling vedtog i december 2007 en ikke-bindende resolution, som opfordrer til et moratorium, dvs. et foreløbigt stop for henrettelser med henblik på at tage fat i debatten om at ophæve dødsstraf i de lande, hvor det ikke allerede er sket. 104 stater stemte for, 54 imod, og 29 lande undlod at stemme. Uanset at resolutionen ikke er bindende, ses den dog som en klar anerkendelse af den voksende internationale tendens mod afskaffelse af dødsstraffen og en opfordring til lande, der ikke allerede har ophævet den, om at "komme med på vognen" (AI april 2008).

FNs særlige udsending i torturspørgsmål, Manfred Nowak, skrev i en rapport fra 2006 efter sin mission til Kina bl.a.:

"Though on decline, particularly in urban areas, Special Rapporteur believes that torture remains widespread in China.... Many factors contribute to the continuing practice of torture in China. They include rules of evidence that create incentives for interrogators to obtain confessions through torture, the excessive length of time that criminal suspects are held in police custody without judicial control, the absence of a legal culture based on the presumption of innocence (including the absence of an effective right to remain silent), and restricted rights and access of defense counsel..." (Nowak 2006).

Ovennævnte er to forskellige reaktioner fra international side, der forsøger at påvirke udviklingen i en retning, hvor der er større overensstemmelse mellem menneskerettighederne og retssystemet. For begges vedkommende har Kina været involveret i processen.

Amnesty Internationals rolle som 'vagthund' gennem systematisk indsamling og udsendelse af oplysninger, rapportering og dokumentation er en tredje måde at forsøge at påvirke processen på, som utvivlsomt gør indtryk både i og uden for Kina.

Nævnes bør endvidere effekten af Kinas forpligtelse til at rapportere til FN's organer vedrørende implementeringen af menneskerettigheder i henhold til f.eks. CCPR og CAT samt feedback fra komiteerne, hvilket har en tilsynspræget funktion.

Institut for Menneskerettigheder har de sidste 10 år arbejdet med kinesiske projekter, der sammen med samarbejdspartnere fra universiteter, anklagemyndighed, politi og forsvarere i Kina har forsøgt og forsøger at støtte den udvikling, som er igang. Det er sket gennem konferencer for kinesiske og internationale menneskerettighedsekspertter med fokus på dødsstraf og tortur baseret på empiriske undersøgelser og forskning, gennem kurser i menneskerettigheder for bl.a. kinesisk politi, og gen-

nem facilitering af en platform bestående af akademikere, anklagere og forsvarere, der har udarbejdet forslag til den nye straffeprocesslov, som forventes vedtaget i 2009.

Mange andre lande, herunder USA og Canada samt EU, har også projekter i og med Kina med det formål at hjælpe det kinesiske samfund videre hen imod en større respekt for menneskerettighederne og hen imod afskaffelse af dødsstraf og tortur. Disse tiltag vil uden tvivl hver på sin måde medvirke til udvikling og forbedring af forholdene i Kina.

Konklusion

Rom blev som bekendt ikke bygget på én dag – og det bliver den kinesiske retsstat heller ikke. Det kommer til at tage tid, før vi kan se principperne i de menneskeretlige konventioner fæste rod i det kinesiske retssystem i en sådan grad, at dødsstraf og tortur ikke længere finder sted.

Når det er sagt, må man samtidig glæde sig over, at kineserne gør meget, godt hjulpet på vej af det internationale samfunds eksperter og politikere, hvilket giver forhåbninger om et ligeværdigt samarbejde i fred og fordragelighed i fremtiden.

At kineserne er begyndt at skrive og kunne læse om deres retssager, giver basis for refleksioner og drøftelser om dødsstraffens berettigelse i et samfund med socialistisk markedsøkonomi, som gerne vil gøre sig gældende på verdensplan økonomisk og politisk. Det giver en åbning på et område, der hidtil har været omgivet af stor hemmelighed, diskretion og fortrolighed, og det tyder på, at større gennemsuelighed og forudsigelighed i retsplejen er på vej.

Tiltag som Højesterets godkendelse af alle dødsstraffe vil formentlig fortsat begrænse anvendelsen for måske til sidst helt at ophæve den, og det vil samtidig givetvis føre til større lighed for loven og dens anvendelse. Ifølge Højesterets årsrapport for 2007 afslog retten at afsige dødsstraf i 15 procent af alle de sager, som blev forelagt af de underordnede retter, som havde afsagt dødsstraf. Dette betyder, at der i disse sager var blevet afsagt dødsstraf, hvis ikke det var blevet ændret af Højesteret. På denne baggrund må man derfor kunne konkludere, at den bestemmelse, hvorefter alle dødsstraffe skal forelægges Højesteret, har nedsat antallet af dødsstraffe i Kina.

På samme måde vil det uden tvivl føre til mere balanceret og fair rettergang – jf. art. 6 i Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention – hvis man: Etablerer større åbenhed omkring anvendelsen af tortur ved bedre tilsyn og kontrol med politiet og reel mulighed for at klage over dårlig behandling fra politiets side; styrker forsvarers rolle og muligheder

for at deltage aktivt i straffesagen allerede fra dens begyndelse ved at gøre indsigelser, stille spørgsmål, anmode om yderligere bevisførelse, være til stede under afhøringer med mulighed for at stille spørgsmål og kontraafhøre vidner; gør brug af vidneafhøringer i retten; indfører bedre og mere forfinede tekniske efterforskningsmetoder: fingeraftryk, blodprøver/dna, retsmedicinske og andre tekniske undersøgelser; men især etablerer bedre uddannelse af politi, dommere og anklagere, og sidst men ikke mindst: gør anklagemyndighed og domstolene uafhængige af den politiske ledelse (dommere er nu ansat og aflønnet af regeringen).

For nyligt udbrød en kinesisk dame på et offentligt møde efter at have hørt adskillige kommentarer om Kinas forhold til menneskerettighederne: "Jamen man kan da ikke bare hive en blomst op af jorden, man må vente på, at den gror selv!" Jo, der skal tålmodighed til.

Dorrit Kjær Christiansen er juridisk seniorrådgiver ved IMR

Litteratur

Albrecht, Hans-Jörg. 2006. *The death penalty in China from a European perspective*. Freiburg: Max Planck Institute.

Albrecht, Hans-Jörg et al. 2006. *Strengthening the defense in death penalty cases in the People's Republic of China. An empirical study*. Freiburg: Max Planck Institute.

Amnesty International. 2008. *Death sentences and executions in 2007*.

Amnesty International. 2007. *The death penalty – Worldwide developments in 2007*.

Annual working report of the Supreme People's Court (SPC) for 2007. Beijing.

Zhao Bingzhi et al. 2004. *The road of the abolition of the death penalty in China*. Beijing: Press of Chinese People's Public Security University.

Chen Jianfu. 2008. *Chinese law: context and transformation*. Leiden og Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Chen Zexian, red. 2005. *Death penalty – The global focus*. Beijing: Press of China People's University of Public Security.

Foighel, Isi. 1999. *Kend dine menneskeret*. København: Lindhardt og Ringhoff.

Thelle, Hatla. 2007. International cooperation on death penalty in China: strategies and challenges. I *Chinese Yearbook of Human Rights 2008*, red. Sun Shiyan & Bi Xiaoqing. Martinus Nijhoff Publishers (under udgivelse).

Hu Yunteng. 2003. Prohibition of Torture and Limitation of the death penalty. I *How to eradicate torture*, se Kjærum o.a. 2006.

Kjærum Morten, Hatla Thelle, Xia Young & Bi Xiaoqing, red. 2003. *How to eradicate torture*. Beijing: Social Sciences Documentation Publishing House.

Nowak, Manfred. 2006. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment., Mission to China, 2006*. New York: Economic and Social Council, UN E/CN.4/2006/6/Add.6, 10 March 2006.

Xin Chunying & Ge Mingzhen. 2003. UN convention against torture and its implementation, se Kjærum o.a. 2006.

